

УДК 78.083.6.09(438)(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-34>**Єлизавета ШУМАКОВА**

доктор філософії, викладач кафедри музичного мистецтва, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, вул. Роменська 87, м. Суми, Україна, 40002

ORCID: 0000-0002-6717-4799**Бібліографічний опис статті:** Шумакова, Є. (2025). Експромти Фредеріка Шопена: виконавський аспект. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 233–237, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-34>

ЕКСПРОМТИ ФРЕДЕРІКА ШОПЕНА: ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ

Дослідження присвячене жанру експромту у творчості Ф. Шопена, його стилевим особливостям, структурним характеристикам та виконавським інтерпретаціям. У роботі розглядається історичний розвиток жанру, його зв'язок із романтизмом, а також місце експромтів у загальному контексті творчості композитора.

Жанр експромту, що виник у добу романтизму, поєднує імпровізаційність, ліричну виразність і камерний характер. Його попередником був Ф. Шуберт, експромти якого мали тричастинну форму з контрастними розділами та опорою на певний піаністичний прийом. Ф. Шопен розвинув жанр, надавши йому більшої гармонічної гнучкості, вишуканої мелодики та витонченої фактури. Його експромти поєднують риси ноктюрнів, етюдів і балад, що робить їх особливо цікавими для аналізу та виконавської інтерпретації. Попри невелику кількість творів у цьому жанрі, експромти Шопена стали знаковими у фортепіанному мистецтві та отримали широке визнання серед виконавців.

У ході дослідження проведено порівняльний аналіз інтерпретацій експромтів Ф. Шопена у виконанні Євгена Кісіна та Клаудіо Аррау. Виявлено суттєві відмінності в їхніх виконавських підходах: Є. Кісін акцентує увагу на чіткості артикуляції, деталізації фактури, динамічних відтінках та мінімальному використанні педалі, що забезпечує прозорість звучання. Натомість К. Аррау віддає перевагу плавному фразуванню, насиченій педалізації та м'якому, оксамитовому тембру, що створює відчуття легкого імпресіоністичного забарвлення.

Отримані результати сприяють глибшому розумінню специфіки виконання експромтів Ф. Шопена та їхньої ролі в розвитку фортепіанного мистецтва. Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз інтерпретацій інших піаністів, дослідження впливу експромтів на творчість наступних поколінь композиторів, а також вивчення особливостей фразування, динаміки та педалізації в контексті різних виконавських традицій. Додаткову цінність становить розгляд взаємозв'язку експромтів із іншими жанрами у творчості Шопена та їхнього впливу на формування сучасних виконавських підходів.

Ключові слова: Фредерік Шопен, експромт, романтизм, фортепіанна музика, виконавська інтерпретація, артикуляція, динаміка, педалізація, фразування.

Yelizaveta SHUMAKOVA

PhD in Art, Teacher at the Department of Musical Art, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 87 Romenska Str., Sumy, Ukraine, 40002

ORCID: 0000-0002-6717-4799

To cite this article: Shumakova, Ye. (2025). Ekspromty Frederyka Shopena: vykonavskyi aspekt [Frederic Chopin's impromptu: performance aspect]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 233–237, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-34>

FREDERIC CHOPIN'S IMPROMPTUS: PERFORMANCE ASPECT

The study is dedicated to the genre of impromptu in the works of F. Chopin, its stylistic features, structural characteristics, and performance interpretations. The paper examines the historical development of the genre, its connection with Romanticism, and the place of impromptu within the overall context of the composer's creative legacy.

The impromptu genre, which emerged during the Romantic era, combines improvisational elements, lyrical expressiveness, and a chamber character. Its predecessor was F. Schubert, whose impromptu followed a three-part form with contrasting sections and a reliance on specific pianistic techniques. F. Chopin further developed the genre by enhancing its harmonic flexibility, refined melody, and delicate texture. His impromptu incorporate features of nocturnes, études, and ballads, making them particularly interesting for analysis and performance interpretation. Despite the relatively

small number of works in this genre, Chopin's impromptus have become iconic in piano artistry and have gained wide recognition among performers.

The study includes a comparative analysis of the interpretations of Chopin's impromptus performed by Evgeny Kissin and Claudio Arrau. Significant differences in their approaches have been identified: Kissin emphasizes precise articulation, detailed textural work, dynamic nuances, and minimal pedal use, ensuring a transparent sound. In contrast, Arrau favors smoother phrasing, extensive pedal application, and a soft, velvety timbre, creating a subtle impressionistic quality.

The findings contribute to a deeper understanding of the performance specifics of Chopin's impromptus and their role in the evolution of piano art. Future research directions include analyzing the interpretations of other pianists, exploring the impact of impromptus on subsequent generations of composers, and examining phrasing, dynamics, and pedaling within different performance traditions. Additional value lies in investigating the connection between impromptus and other genres in Chopin's works, as well as their influence on shaping modern performance approaches.

Key words: Frederic Chopin, impromptu, Romanticism, piano music, performance interpretation, articulation, dynamics, pedaling, phrasing.

Актуальність проблеми. Жанр експромту посідає особливе місце у фортепіанній музиці романтизму, однак порівняно невелика кількість композиторів зверталася до нього, надаючи йому індивідуального трактування. Експромт – це камерна інструментальна п'єса, що характеризується імпровізаційністю, емоційною безпосередністю та гнучкістю форми. Незважаючи на уявну спонтанність, цей жанр має продуману структуру, яка у композиторів романтичної доби часто набуває тричастинної будови, як у Ф. Шуберта та Ф. Шопена.

Як самостійний жанр експромт утвердився у XIX столітті, відображаючи загальну тенденцію романтизму до імпровізаційності та суб'єктивного виразу почуттів. Вперше термін *Impromptu* для позначення твору використав Ян Вацлав Воржішек у 1817 році, а розвиток жанру значною мірою був зумовлений творчістю Ф. Шуберта, у якого експромти поєднували риси пісенності, мініатюрності та сонатного мислення. Подальша еволюція жанру пов'язана з фортепіанною спадщиною Ф. Шопена, який надав йому завершеного вигляду, увиразнивши контрасти між крайніми розділами та співучою серединою. Його модель експромту стала зразковою для наступних композиторів.

У другій половині XIX століття жанр експромту поступово втрачає популярність, однак продовжує з'являтися у творчості окремих композиторів. В українській музиці він найбільш розвинений у фортепіанних творах (В. Кирейко, К. Кукловський, М. Лисенко, Г. Ляшенко, Я. Степовий, В. Флис), хоча зустрічається і в інших жанрах, зокрема у творах для камерного оркестру (М. Чембержі), фортепіано з оркестром (В. Зюзін), альта (І. Карабиць).

Попри значну увагу до фортепіанної спадщини Ф. Шопена, у музикознавстві бракує ґрунтовних досліджень, присвячених його експромтам. Наявні праці здебільшого містять загальні згадки про жанр або поверхневий аналіз окремих творів. Відсутність системного дослідження особливостей експромтів Ф. Шопена, їхніх інтерпретаційних аспектів та виконавських підходів зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій, присвячених експромтам Фредеріка Шопена, виявляє, що цей жанр не є широко висвітленим у музикознавчій літературі. Хоча існують загальні дослідження творчості Шопена, детальний аналіз його експромтів та їх виконавських інтерпретацій залишається обмеженим.

У дисертації Волік О. В. «Поетика етюдів Фредеріка Шопена» (2019) розглядаються базові складові поетики етюдів композитора, зокрема, аналізуються нотні тексти та виконавські інтерпретації. Хоча основна увага приділяється етюдам, методологічний підхід та висновки цього дослідження є корисними для аналізу експромтів Шопена.

Окрім того, у статті «Spes phthisica: the case of Frederic Chopin» (2019) досліджується життя та творчість Шопена, зокрема, аналізуються його листи та праці біографів. Хоча основна увага зосереджена на біографічних аспектах, це дослідження надає контекст для розуміння творчого процесу композитора.

Незважаючи на наявність цих праць, спеціалізовані дослідження, присвячені виключно експромтам Шопена та їх виконавським аспектам, є рідкісними. Це підкреслює необхідність подальших наукових розвідок у цій галузі, що сприятиме глибшому розумінню специфіки

жанру експромту в творчості Шопена та особливостей його інтерпретації.

Метою дослідження є визначення характерних особливостей експромтів Ф. Шопена на основі їхнього детального аналізу та порівняння різних інтерпретацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фредерік Шопен – один із найвидатніших композиторів та піаністів XIX століття, чия творчість залишається актуальною й сьогодні. Його музика відзначається глибокою емоційністю, поетичністю та оригінальністю фортепіанної мови. Незважаючи на те, що більшу частину життя Шопен провів поза межами Польщі, його творчість нерозривно пов'язана з батьківщиною, народним мистецтвом і культурою.

Музика Ф. Шопена стала невід'ємною частиною концертного репертуару піаністів, привертаючи увагу як виконавців, так і музикознавців. Його стиль поєднує вишуканість, глибину почуттів і новаторський підхід до фортепіанної техніки. Композитор зосередився на одному інструменті, значно розширивши його виражальні можливості, відкривши світові нові фортепіанні звучання. Він розвинув унікальну ритміку, гармонію та мелодику, створивши особливу художню мову, що вирізняла його серед сучасників.

Шопен не писав симфоній чи опер, натомість його фортепіанні твори охоплюють широкий спектр емоцій – від ліричної мрійливості до героїчної піднесеності. Хоча він не тяжів до концертної естради, його музика здобула популярність ще за життя та стала уособленням витонченого стилю. Творчість композитора – це поєднання польської народної музики з європейськими традиціями, що надало йому статусу одного з найяскравіших представників романтизму.

Шопенівська спадщина залишається джерелом натхнення для виконавців і дослідників. Його музика, що вражає глибиною змісту та технічною досконалістю, продовжує захоплювати слухачів і формувати еталон фортепіанного мистецтва.

Фредерік Шопен створив чотири експромти, всі вони написані в період його життя у Парижі:

- Експромт №1 *As-Dur*, op. 29
- Експромт №2 *Fis-Dur*, op. 36
- Експромт №3 *Ges-Dur*, op. 51
- Фантазія-експромт *cis-moll*, op. 66

Жанр експромту як самостійний музичний напрям утвердився завдяки Францу Шуберту, чий твори у цьому жанрі відзначалися ліризмом і формальною структурованістю. Експромти Шопена мають низку спільних рис із шубертівськими зразками, зокрема тричастинну форму з контрастними розділами та опору на піаністичні прийоми, що використовується протягом усього твору. Водночас вони споріднені й із ноктюрнами композитора, що проявляється у співучих мелодичних лініях, педальній фактурі та емоційній виразності.

Експромт №1 As-Dur, op. 29, написаний у 1837 році, демонструє зрілий стиль Шопена. Його форма побудована на зіставленні контрастних образів: граційної, вишуканої теми першої частини та пристрасного, пісенного середнього розділу. Реприза зберігає початкову енергію, але завершується ніжною, тендітною кодою.

Експромт №2 Fis-Dur, op. 36 (1839) вирізняється широким тональним планом і наявністю фольклорних інтонацій. Його основна тема має риси мазурки, а середня частина – фанфарно-закличний характер, що створює ефект величч. Шопен досягає драматичної кульмінації через варіаційний розвиток першої теми, яка збагачується орнаментальними пасажами.

Експромт №3 Ges-Dur, op. 51 (1842) позначений особливою витонченістю стилю. Його перша частина побудована на прозорих фігураціях та граційних мелодичних обертах. Середній розділ вводить гнучкі, пісенні лінії, що плавно переходять у репризу, яка відзначається скороченою формою та медитативною завершеністю.

Фантазія-експромт cis-moll, op. 66 є одним із найвідоміших творів Шопена. Він був написаний у 1835 році, але не публікувався за життя композитора. Видання відбулося лише у 1855 році завдяки Юліану Фонтані. Твір відзначається складною фактурою, що наближає його до етюдів Шопена, а також яскравою поліритмією. Його середній розділ вражає світлою ліричністю, нагадуючи прелюдію *Des-Dur*. Реприза повертає драматичну енергію, поступово переходячи до спокійного завершення.

Експромти Фредеріка Шопена є синтетичним жанром, що поєднує елементи ноктюрнів, етюдів та балад. Вони демонструють характерні особливості стилю композитора: яскраву

мелодику, витончену гармонію та новаторську піаністичну фактуру. Попри малу кількість творів у цьому жанрі, Шопен значно розширив його художні можливості, надавши експромтам глибокого емоційного змісту та формальної довершеності.

Щодо інтерпретацій експромтів, то можна сказати, що поняття *інтерпретації* у музиці охоплює різні аспекти виконавського мистецтва. Згідно з Музичною енциклопедією, це художнє тлумачення твору виконавцем, спрямоване на розкриття його змісту через виразові та технічні засоби. Інші дослідники розглядають інтерпретацію ширше, включаючи в цей процес не лише виконавців, а й музикознавців, критиків та педагогів, діяльність яких спрямована на розкриття художньої сутності музичного твору.

Для порівняння інтерпретацій експромтів Ф. Шопена було обрано виконання двох видатних піаністів – Євгена Кісіна та Клаудіо Аррау. Обидва музиканти демонструють високий рівень виконавської майстерності, проте їхні підходи мають суттєві відмінності.

В *Експромті As-Dur, op. 29* інтерпретація Є. Кісіна відзначається чіткою артикуляцією, мінімальним використанням педалі, що зберігає легкість фактури, а також дбайливим ставленням до динамічних відтінків. Його виконання вирізняється вишуканою точністю та стриманістю в агогіці. Натомість К. Аррау використовує більше педалі, що наближає звучання до імпресіоністичного стилю, підкреслює обертонові фарби твору та додає експресивності мелізматичним зворотам.

В *Експромті Fis-Dur, op. 36* середній розділ трактується по-різному: Є. Кісін виразно виділяє мелодію та басовий голос, підкреслюючи контрастні фактурні пласти, що додає драматичної напруги. Виконавець чітко дотримується динамічних відтінків, акцентуючи сильні долі, що надає твору героїчного звучання. Інтерпретація Клаудіо Аррау є більш приглушеною, із плавними фразами та м'яким звуком. Його середній розділ звучить стримано і поступово наростає динамічно, на відміну від більш енергійного та акцентованого виконання Кісіна.

В *Експромті Ges-Dur, op. 51* Є. Кісін активно використовує ритмічні нюанси, застосовує раптові паузи та чітко артикулює контрапунк-

тичні проведення в середньому розділі. Його виконання відзначається яскраво окресленими динамічними контрастами. Натомість у Клаудіо Аррау мелодія звучить м'якше, подається єдиним потоком, без різких акцентів. Використання педалі додає твору особливої витонченості, проте в деяких моментах створює розмитість звучання.

Фантазія-експромт cis-moll, op. 66 є одним із найвідоміших творів Шопена, що вимагає високої виконавської майстерності. У виконанні Є. Кісіна чітко артикульовані всі деталі фактури, виявлені особливості штрихів і динамічних нюансів. Він майстерно виділяє підголоски в середніх голосах та акценти, що сприяє більшій рельєфності музичної тканини. Інтерпретація Клаудіо Аррау є дещо більш вільною в агогіці, але насичена педалізацією, що створює м'яке, оксамитове звучання. У середньому розділі Євген Кісін передає кантилену з особливою чуттєвістю, використовуючи плавні зміни динаміки, тоді як К. Аррау виконує цей фрагмент більш рівно, з акцентом на загальний звуковий потік.

Порівняльний аналіз інтерпретацій експромтів Ф. Шопена у виконанні Є. Кісіна та К. Аррау дозволяє побачити два різні підходи до трактування музичного тексту. Є. Кісін зосереджується на чіткості артикуляції, деталізації фактури, точному дотриманні динамічних відтінків, а його виконання відзначається виразною структурністю. Натомість К. Аррау використовує м'якшу звукову палітру, активно застосовує педаль, що створює ефект «димки» навколо звуку, а його інтерпретація сповнена пластичності та розкутості.

Обидва виконавці демонструють майстерність у переданні особливостей стилю Шопена, проте їхні підходи відображають різні виконавські традиції. Інтерпретація Є. Кісіна більш детальна та аналітична, тоді як виконання К. Аррау вирізняється емоційною гнучкістю та глибиною звукового образу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження було присвячене аналізу експромтів Ф. Шопена, їхній стильовій специфіці та виконавським трактуванням. Особливу увагу приділено зв'язку цього жанру з романтизмом, що визначався прагненням до емоційної виразності, імпровізаційності та витонченості форми.

Шопенівські експромти зберігають риси, властиві Ф. Шуберту, зокрема тричастинну форму та контрастність розділів. Водночас вони відзначаються гармонічною гнучкістю, співучою мелодикою та віртуозною фактурою. Жанрово експромти близькі до балад, ноктюрнів та етюдів композитора, що надає їм особливого колориту.

Порівняльний аналіз інтерпретацій Євгена Кісіна та Клаудіо Аррау засвідчив відмінність підходів: Кісін тяжіє до чіткої артикуляції та деталізованої динаміки, тоді

як Аррау віддає перевагу м'якому, «димчастому» звучанню та більш плавному фразуванню.

Перспективними напрямками подальших досліджень є детальніший аналіз виконавських трактувань експромтів у виконанні інших піаністів, а також дослідження впливу цього жанру на наступні покоління композиторів. Особливої уваги заслуговує питання взаємозв'язку експромтів Шопена з іншими його жанрами, зокрема з імпровізаційними елементами в ноктюрнах і мазурках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Автобіографізм «Impromptu phantasie» («Фантазія-експромт»). [Електронний ресурс]. Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/lesson/avtobiografizm-impromptu-phantasie-fantaziia-eksprompt> (дата звернення: 20.02.2025).
2. Експромт Українська музична енциклопедія / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. Київ, 2008. Т. 2. С. 16.
3. Івашкевич Я. Шопен. Київ : Музична Україна, 1989. 112 с.
4. Невядомський С. Про Фредеріка Шопена – в соту річницю народження. Львів : Накладом товариства ім. Ф. Шопена, 1910. 145 с.
5. Москаленко В. Г. Теоретичний та методичний аспекти музичної інтерпретації : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства. Київ, 1994. 25 с.
6. Поляков А. Фредерік Шопен. Київ: Мистецтво, 1949. 192 с.
7. Фантазія-експромт До-дієз мінор. Шопен Ф. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://notes.tarakanov.net/katalog/kompozitsii/fantaziya-eksprompt-do-diez-minor/> (дата звернення: 20.02.2025).
8. Фридерик Шопен: збірка статей / ред.-упоряд. Я. Якубяк. Львів : Сполом, 2000. 240 с.

REFERENCES:

1. Avtobiografizm "Impromptu Phantasie" ("Fantaziia-eksprompt"). (2025). [Autobiographical elements in "Impromptu Phantasie" ("Fantasy-Impromptu")]. Vseosvita. Retrieved February 20, 2025, from <https://vseosvita.ua/lesson/avtobiografizm-impromptu-phantasie-fantaziia-eksprompt> [in Ukrainian].
2. Ekspromt. (2008). *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Music Encyclopedia]. Kyiv: Institute of Art Studies, Folklore, and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vol. 2, p. 16 [in Ukrainian].
3. Ivashkevych, Ya. (1989). *Shopen* [Chopin]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 112 p. [in Ukrainian].
4. Nevyadomskyi, S. (1910). *Pro Frederika Shopena – v sotu richnytsiu narodzhennia* [About Frederic Chopin – on the 100th anniversary of his birth]. Lviv: Nakladom tovarystva im. F. Shopena. 145 p. [in Ukrainian].
5. Moskalenko, V. H. (1994). *Teoretychnyi ta metodychnyi aspekty muzychnoi interpretatsii* [Theoretical and Methodological Aspects of Musical Interpretation]: Doctoral dissertation abstract. Kyiv. 25 p. [in Ukrainian].
6. Polyakov, A. (1949). *Frederik Shopen* [Frederic Chopin]. Kyiv: Mystetstvo. 192 p. [in Ukrainian].
7. *Fantaziia-eksprompt C-sharp minor*. (2025). Chopin, F. [Fantasy-Impromptu C-sharp minor]. Retrieved February 20, 2025, from <https://notes.tarakanov.net/katalog/kompozitsii/fantaziya-eksprompt-do-diez-minor/> [in Ukrainian].
8. Yakubiak, Ya. (Ed.). (2000). *Fryderyk Chopin: zbirka statei* [Fryderyk Chopin: Collection of Articles]. Lviv: Spolom. 240 p. [in Ukrainian].